

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2019-10-74-118>

УДК 378.14

Пилипишин О.І., Бондаренко С.В., Сопіга М.О.

Тернопільський національний медичний університет
імені І.Я. Горбачевського МОЗ України

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ МЕДИЧНОЇ ГАЛУЗІ У КОНТЕКСТІ МІЖДИСЦИПЛІНАРНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Анотація. У статті обґрунтовано важливість міждисциплінарної інтеграції, що дозволяє здійснити комунікативну підготовку майбутніх лікарів на рівні «мова-професія-особистість». Її розвитку сприяє створення бази даних прикладів і моделей міждисциплінарної інтеграції; проведення регіональних практикумів і семінарів для вивчення питань, пов'язаних з міждисциплінарною інтеграцією. З'ясовано, що психологічний феномен, професійна комунікація лікарів має такі складові: інтерактивна, що передбачає не тільки обмін інформацією, взаємодопомогу у розв'язанні спільних професійних завдань. Важливим аспектом є взаєморозуміння між лікарями для досягнення спільної мети; перцептивна – знання психологічних механізмів міжособистісного сприймання у процесі спілкування. Особлива увага приділяється формуванню психологічної культури професійної комунікації, яка виявляється в знаннях закономірностей психічної діяльності співрозмовників і вміннях застосовувати ці знання в конкретних ділових ситуаціях

Ключові слова: інтеграція, фахівець, медицина, комунікабельність, міждисциплінарні зв'язки.

Pylypyshyn Oleh, Bondarenko Serhii, Sopiha Mykhailo

I. Horbachevsky Ternopil National Medical University

TRAINING OF FUTURE HEALTH CARE PROVIDERS IN THE CONTEXT OF INTERDISCIPLINARY INTEGRATION

Summary. The article substantiates the importance of interdisciplinary integration, which enables communicative training of future doctors at the «language-profession-personality» level. Its development is facilitated by the creation of a database of examples and models of interdisciplinary integration, conducting regional workshops and seminars to study issues related to interdisciplinary integration. From that the psychological phenomenon, professional communication of doctors has such constituents: interactive, that envisages not only exchange information, mutual help in the decision of general professional tasks. An important aspect is the mutual understanding between doctors for the achievement of general aim; is knowledge of psychological mechanisms of interpersonality perception in the process of common communication. The special attention are spared to forming of psychological culture of professional communication, which appears in knowledge of conformities to law of psychical activity of interlocutors abilities to apply these knowledge in concrete business situations. Described near determination of concept «interdisciplinary integration» we could understand that it is examined as a new integral didactics conception of totality of educational disciplines. The effective use of semantic connections, organization of educational process, provides on principle of logical generalizations of sequence for programmatic disciplines. It is studies of students to use knowledge of one discipline as foundation for other; association of knowledge and practical operating on all stages of preparation for specialist, synthesis of all forms of lessons in obedience to the concrete aim of education in establishment of higher education.

Keywords: integration, specialist, medicine, communication skills, interdisciplinary integration.

Постановка проблеми. Важливе місце в забезпеченні якісного професійного навчання студентів у медичних ЗВО займає міждисциплінарна інтеграція, яка покликана забезпечити комплексний підхід до використання студентами знань з різних дисциплін для цілісного вирішення професійних завдань і ситуацій. Відповідно до освітнього процесу у ЗВО інтеграція трактується як поєднання дисциплінарних знань для формування професіоналізму у студентів та використовується як засіб навчання. З іншої точки зору дане поняття розглядається як мета навчання, оскільки у студентів за допомогою інтегративних процесів формується цілісне уявлення про модель сучасного фахівця і майбутню професійну діяльність [1, с. 118]. Поняття «інтеграція» у «Великому тлумачному словнику сучасної української мови» пояснюється як об'єднання та координація дій різних частин цілісної системи [2, с. 401].

Інтеграцію описують як встановлення й вивчення спільних для різних наук закономірностей і методів при збереженні самостійності на-

вчальних дисциплін [3]. Інтеграція пояснюється як різноплановий процес, оскільки зміст однієї дисципліни доповнює зміст іншої, а обрання й опрацювання певного комплексу знань і навичок не вкладається в межі певної дисципліни, а доповнюється 50 іншими профільними дисциплінами під час навчання у ЗВО [4, с. 6]. На противагу цьому існує думка, що інтеграція в навчальному процесі здійснюється шляхом входження елементів різних навчальних предметів в один синтезований предмет або курс і є найважливішим засобом досягнення єдності знань у змістовному, структурному, науково-організаційному, загальнодидактичному, педагогічному процесах [5].

Таким чином, інтеграція в освітньому процесі сприяє розвитку міждисциплінарних зв'язків, тобто переходу від узгодження викладання різноманітних фахових дисциплін до їх глибокої взаємодії [1, с. 119]. Перш ніж перейти до розгляду поняття «міждисциплінарні зв'язки», розглянемо термін «міждисциплінарність» та близькі за своїм синонімічним значенням поняття «полідисциплінарність» і «трансдисциплінарність». Сучасні на-

уковці термін «міждисциплінарність» вживають у різних значеннях – як метод реалізації комплексного навчання, де певна проблема вивчається більш ніж однією дисципліною [6, с. 157]; як процес вирішення проблем, що є занадто складними для однієї дисципліни і доповнюється іншими [7, с. 18]; як науково-педагогічна новація, що передбачає зростаючу взаємодію методів, інструментарію задля отримання нового наукового знання як концепція, методологія, процес, спосіб пізнання і навіть філософія [7, с. 190].

Відтак, робимо висновок про те, що зміст терміну «міждисциплінарність» полягає в аналізі, синтезі та узагальненні дисциплінарних знань в єдине ціле для вирішення поставленої навчальної мети.

Міждисциплінарні зв'язки становлять опору для повноцінного розуміння студентами нових знань і полягають в узгодженості дій та можливостей використання навчальних дисциплін для формування фахової готовності студентів [8, с. 11]. Їх основним завданням є поєднання в систему набутих професійних знань студентів, узагальнення і систематизація досвіду, що є в наявності, забезпечення повноти знань. Створення освітнього середовища з урахуванням міждисциплінарних зв'язків забезпечує узгоджене в часі вивчення дисциплін, планування з урахуванням мети, завдань, поставлених цілей під час вивчення дисциплін фахового спрямування [6, с. 156]. Тобто, міждисциплінарні зв'язки неформально об'єднують різні науки, не порушуючи при цьому їх індивідуальності, унікальності, своєрідності [9, с. 19].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Реалізація міждисциплінарних зв'язків під час навчального процесу відображена у дослідженнях В. Стещенко, та характеризується такими особливостями: кожна форма організації навчання забезпечує свої рівні реалізації зв'язків: лекції – пояснювально-ілюстративний, репродуктивний, частково-пошуковий; практичні та лабораторні роботи, навчально-виробнича практика – репродуктивний; курсові, дипломні роботи – творчий; – управління діяльністю студентів з реалізацією міждисциплінарних зв'язків здійснюється викладачем за допомогою дидактичних засобів і прийомів, які у кожній формі навчального процесу направлені на досягнення поставлених завдань; – реалізація міждисциплінарних зв'язків у кожній формі організації навчального процесу, забезпечується системою визначених для кожної форми своїх, методичних прийомів [10, с. 79].

Трактуючи поняття «міждисциплінарні зв'язки», Н. Тверезовська виокремлює такі ознаки: склад (об'єкти, факти, поняття, теорії, методи); спосіб (логічні, методичні прийоми і форми навчального процесу, за допомогою яких реалізуються зв'язки в змісті); спрямованість (формування узагальнених умінь і навичок, комплексне використання знань при вирішенні навчальних завдань) та пояснює дане поняття як «...дидактичну форму загального принципу системності, який містить загальнопедагогічний, психологічний і методичний аспекти». Умови і засоби комплексного підходу до навчання становлять загальнопедагогічний аспект, психологічний аспект полягає в узагальненні знань і способів

навчальної діяльності, Методичний аспект розглядає міждисциплінарні зв'язки як умову і засіб удосконалення форм, методів, прийомів і способів діяльності при формуванні змісту окремих навчальних предметів [11, с. 316].

Також існують різні підходи до визначення поняття «міждисциплінарна інтеграція», що розглядається як нова цілісна дидактична концепція сукупності навчальних дисциплін ЗВО, що забезпечує ефективне використання змістових зв'язків, організація навчального процесу за принципом логічних узагальнень послідовності програмних дисциплін, тобто навчання студентів використовувати знання однієї дисципліни як фундамент для іншої; об'єднання знань і практичних дій на всіх етапах підготовки фахівця, синтез усіх форм навчальних занять згідно конкретної мети освіти у ЗВО [12, с. 18].

Водночас О. Бессмельцева розглядає міждисциплінарну інтеграцію як «основоположний методичний принцип» зазначаючи, що його використання в навчальному процесі дозволяє «поєднати знання, вміння і навички навчально-дослідницької діяльності з різних дисциплін в цілісну систему» [13, с. 107].

Міждисциплінарна інтеграція досліджувалась науковцями у напрямі підготовки фахівців з різних галузей.

Результати досліджень, спрямованих на пошук шляхів використання міждисциплінарної інтеграції у вивченні дисциплін медичного профілю представлено у науковому доробку О. Лисаченко, де розкривається роль цього феномену у формуванні клінічного мислення студентів. Автор зазначає, що при вивченні клінічних дисциплін враховується системна інтеграція тем.

Відтак, з навчальної дисципліни «Анатомія людини» студенти вивчають макроструктуру, розвиток та локалізацію органів, що полегшує вивчення їх особливостей на мікроскопічному рівні, механізми регенерації тканин та органів під час вивчення дисципліни «Гістологія та ембріологія». У свою чергу, ці знання необхідні студентам для визначення змін і виявлення патологічних процесів в організмі людини при засвоєнні матеріалу з дисципліни «Патологічна анатомія» [14, с. 134].

Отже, доходимо висновку про те, що міждисциплінарна інтеграція спрямована на вдосконалення різних аспектів професійної освіти майбутніх лікарів, одним із яких є підготовка до професійної комунікації. Однак, ця проблема залишається мало дослідженою.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Розглянемо детальніше можливості впливу міждисциплінарної інтеграції на формування готовності студентів медичних ЗВО до професійної комунікації у процесі їх фахово-комунікативної підготовки.

Мета статті. Описати поєднання й удосконалення системних знань з дисциплін гуманітарного і професійно-орієнтованого циклів в процесі навчання майбутніх фахівців медичної галузі.

Виклад основного матеріалу. Міждисциплінарна інтеграція передбачає комунікацію, в якій кожна дисципліна є водночас автономною і відкритою. На думку Е. Князевої, необхідно, щоб кожна наукова дисципліна була одночасно

і відкритою, і закритою. Відкрита щодо нових когнітивних схем, які переносяться із суміжних і більш віддалених наукових дисциплін і мають для неї евристичну значущість; готова до кооперації з іншими науковими дисциплінами, до реалізації спільних дослідницьких проектів. Закрита, бо призначена зберегти свій специфічний предмет і ракурс дослідження, розвивати свої прогресивні та найбільш просунуті дослідницькі методи і стратегії [15, с. 147–148].

Активна участь студентів у різноманітній комунікативній діяльності, що відбувається під час засвоєння навчальної інформації, зазвичай здійснюється на засадах міждисциплінарної інтеграції з використанням комплексного підходу до процесу навчання професійної комунікації. Науковці зазначають, що комунікативні завдання містять дії порівняння, узагальнення, конкретизації окремих понять, правильного вживання наукової, термінологічної лексики. Використання різноманітних завдань, які відображають суть професійної діяльності майбутніх лікарів, дає можливість стимулювати комунікативну активність, удосконалювати професійно-комунікативні навички [16, с. 20]. Поєднання й удосконалення системних знань з дисциплін гуманітарного і професійно-орієнтованого циклів становить міждисциплінарний характер навчання професійної комунікації майбутніх лікарів.

У цьому аспекті сприятливим підґрунтям для досягнення якісної підготовки студентів до професійної комунікації, є забезпечення інтеграції дисциплін «Українська мова за професійним спрямуванням», «Англійська мова», «Основи психології, основи педагогіки», «Етичні проблеми в медицині» з дисциплінами фахового (медичного) циклу, на основі залучення студентів до навчально-пізнавальної та дослідницької діяльності, оптимального поєднання форм і методів навчання [17, с. 205].

До прикладу, вивчаючи фахову дисципліну «Анатомія людини» у ЗВО на I курсі, студенти зіштовхуються з необхідністю засвоєння великої кількості медичних термінів латинською мовою, не завжди розуміючи зміст медичних понять, однак знання з іноземної мови сприяють вивченню мовленнєвих конструкцій.

Відтак, студенти I курсу вивчають основи лікувальної справи на заняттях англійської мови, що є підготовкою для подальшого вивчення спеціальної медичної термінології вже на II курсі. Зважаючи на те, що засвоєння знань здійснюється завдяки сприйманню, усвідомленню та закріпленню матеріалу із застосуванням умінь на практиці, міждисциплінарна інтеграція допомагає виявити і подолати можливі прогалини у засвоєнні студентами цих знань. Однак, більшість студентів медичних ЗВО вважає, що всі необхідні знання отримуються на клінічних кафедрах, ігноруючи важливість теоретичних дисциплін, що є фундаментальними в медицині [18, с. 59]. Тому завдання викладачів – показати зв'язок теоретичних і клінічних дисциплін у навчанні професійної комунікації. Важливо під час вивчення клінічних дисциплін звернути увагу на медичну розмовну мову студентів, де вживаються офіційні, стандартні медичні терміни, напівофіційні (скорочені, не стандартні, застарілі терміни),

неофіційні терміни (професіоналізми, суржикові форми, професійні жаргонізми) [18, с. 60].

Досліджуючи навчання професійної комунікації студентів, Л. Савенкова зазначає, що «орієнтування у своїй професії» має відбуватись як на рівні знань, так і на рівні емоційно-позитивного досвіду, для цього доцільним буде вирішення таких завдань: орієнтувати майбутніх фахівців не тільки на результат, а й на процес діяльності; домагатися сприяти успішності навчання студентів; досягати оволодіння майбутніми фахівцями елементів творчості як у професійній, так і в комунікативній діяльності [19, с. 46].

Дисципліна «Англійська мова», що зазвичай вивчається майбутніми лікарями на I курсі ЗВО, є інтегрованим курсом, оскільки поєднує в собі цикли навчання класичної англійської мови і власне медичної англійської мови та продовжується на II курсі («Англійська мова за професійним спрямуванням»). Важливим складником формування знань, умінь і навичок іншомовного спілкування у конкретних професійних, ділових, наукових сферах і ситуаціях з урахуванням особливостей фахового мислення, при організації мотиваційно-спонукальної та орієнтовно-дослідницької діяльності є вивчення студентами професійної медичної термінології, набуття навичок аналізувати отриману інформацію, визначати оптимальний стиль спілкування у різних професійних ситуаціях, будувати і підтримувати діалог тощо [20, с. 87].

На думку Г. Бакаєвої, опрацювання студентами іншомовних медичних текстів та наукової літератури медичного профілю сприяє розширенню знань студентів про передовий досвід та ефективні світові технології лікування. Вивчення іншомовних навчальних текстів з дисципліни «Англійська мова за професійним спрямуванням» впливає на розвиток інтересів студентів пов'язаних з медичною діяльністю [21].

Комунікативні бар'єри залежать від індивідуальних особливостей особистості (сором'язливість, некоммукабельність); уваги в процесі комунікативної взаємодії; умінь висловлювати думки; різниці у віці співрозмовників; умінь слухати співрозмовника; особливих психологічних взаємин, що склалися між людьми (неприязнь, недовіра тощо).

На підставі порушення балансу інтересів учасників комунікативної взаємодії виникає конфліктна ситуація, що фіксує виникнення реального протиріччя в інтересах і потребах сторін. Тому, одним із напрямів вивчення дисципліни «Основи психології. Основи педагогіки» є виявлення особливостей розвитку особистості в її соціокультурному просторі, поглиблення знань студентів про соціопсихічну характеристику людини, характеристика соціально зрілої особистості, формування власної стратегії використання професійної комунікації у медичній практиці, визначення індивідуально-психологічних відмінностей особистості за їхніми проявами у діяльності та спілкуванні [22, с. 110]. Оскільки основними мотивами хворих звертатись до лікаря є певна хвороба, потреба у консультації та пораді щодо лікування, то завдання дисципліни «Основи психології. Основи педагогіки» полягає в оволодінні майбутніми лікарями вміннями

компетентно використовувати моделі, стратегії та стилі професійної комунікації; правильному використанні провідними репрезентативними системами, техніками, прийомами, методиками, що входять у комунікативні програми; використанні професійної комунікації як засобу впливу на моральний та психічний стан пацієнтів, що є обов'язковою умовою успішності лікування.

На заняттях з дисципліни «Основи психології. Основи педагогіки» у майбутніх лікарів формуються навички ефективної передачі професійної інформації відповідно до ситуації та психологічних особливостей пацієнта, володіння навичками переконливої мови, перефразування інформації з використанням різноманітних стилів мови, розуміння сенсу висловлювань пацієнта, надання ефективного зворотного зв'язку з урахуванням психологічних особливостей пацієнта, ефективного виявлення власної точки зору, зняття напруження пацієнта в конфліктних ситуаціях за допомогою гумору [23].

Мета курсу полягає в ознайомленні з системою наукових і прикладних знань з психології міжособистісних взаємин та педагогічної комунікації, формуванні основних засад комунікативної компетентності [23].

Як психологічний феномен, професійна комунікація лікарів має такі складові: інтерактивна, що передбачає не тільки обмін інформацією, але й взаємодопомогу у розв'язанні спільних професійних завдань. Важливим аспектом є взаєморозуміння між лікарями для досягнення спільної мети; перцептивна – знання психологічних механізмів міжособистісного сприймання у процесі спілкування. Особлива увага приділяється формуванню психологічної культури професійної комунікації, яка виявляється в знаннях закономірностей психічної діяльності співрозмовників і вміннях застосовувати ці знання в конкретних ділових ситуаціях. Психологічна культура дозволяє створити сприятливий психологічний клімат ділової розмови, справити позитивне враження про себе, ставити запитання і відповідати на них, використовувати техніку безконфліктного спілкування зі співрозмовниками різних психологічних типів. Зважаючи на те, що будь-яка хвороба дезорганізовує психічну рівновагу і соціальне функціонування людини, необхідним є хороший контакт лікаря та пацієнта у процесі лікування. Однак, існує безліч випадків, коли комунікація лікаря з пацієнтом відбувається стихійно і залежить від налаштованості обох комунікантів. Поза сумнівом, передумовою виникнення позитивного психологічного клімату у спілкуванні є, насамперед, досвід лікаря не лише у лікувальній справі, але й у вмінні професійної комунікації.

Отже, міждисциплінарний характер навчання професійної комунікації майбутніх лікарів полягає в тому, що вивчення дисципліни «Основи психології. Основи педагогіки» спрямовується на вирішення таких завдань: формування теоретичних знань психології міжособистісної комунікації, розвиток практичних навичок правильного використання комунікативних засобів відповідно до професійних ситуацій, що доповнюються комунікативними вміннями та здібностями використовувати фахову нормативну лексику під час навчання «Англійської мови за профе-

сійним спрямуванням». Однак, часто у професійній діяльності медика робота з пацієнтами може приносити багато неприємних емоцій (тривога, страх помилок, нереалістичні очікування пацієнтів тощо). Тому, одними із завдань дисципліни «Етичні проблеми в медицині», що вивчається студентами медичних ЗВО, є підготовка майбутніх лікарів до опанування такими вміннями: впоратись з власною емоційністю, як кваліфіковано запобігти деонтологічним, професійним та загальнолюдським помилкам, як за допомогою морально-етичних принципів вирішити конфліктні ситуації у спілкуванні.

Одне з основних завдань вивчення цієї дисципліни полягає у навчанні етики поведінки і спілкування з пацієнтами, їх близькими тощо, коректне введення родичів у процес лікування. Цей навчальний курс інтегрується з дисципліною «Основи психології. Основи педагогіки», оскільки конкретними цілями даної дисципліни є не лише формування у студентів етики професійної взаємодії у медичних закладах, але й розкриття проблематики окремих морально-етичних аспектів у медицині, зокрема, особливостей спілкування людей з різними типами психологічної конституції, психологічного типу реагування пацієнта на хворобливий стан тощо. Також, з педагогічної точки зору, студенти навчаються успішно моделювати перебіг комунікативного процесу, встановлювати комунікативні зв'язки, добирати найдоцільніші формули мовленнєвого етикету.

На основі проведеного теоретичного аналізу поняття «міждисциплінарна інтеграція» виникає необхідність уточнення його значення та ролі у навчанні професійної комунікації майбутніх лікарів.

Так, у контексті навчальних курсів «Іноземна мова» та «Іноземна мова за професійним спрямуванням» формується здатність встановлювати міжнародні зв'язки у медицині, вміння працювати із закордонними науковцями та використовувати іноземні джерела корисної інформації для удосконалення комунікативних знань, вміння та навичок, застосовувати комунікативну креативність. Вивчення курсу «Основи психології. Основи педагогіки» допомагає студенту зрозуміти, як професійна комунікація впливає на лікарську діяльність, знайти ефективні техніки переконання та налагодження психологічного контакту, знати особливості спілкування враховуючи психологічний стан та життєву ситуацію пацієнта.

Навчальний курс «Етичні проблеми в медицині» спонукає студента до усвідомлення себе як майбутнього лікаря, доводить невід'ємність зв'язку лікування пацієнта з етикою поведінки та спілкування.

Ми погоджуємось з думкою Л. Максимчук, що суть міждисциплінарної інтеграції полягає у досягненні цілісності знань та вмінні застосовувати ці знання на практиці [22, с. 108]. Водночас І. Мишула зазначає, що результатом міждисциплінарної інтеграції є розвиток логічного мислення студентів у ситуативних завданнях, формування у них умінь аналізу, синтезу, конкретизації, узагальнення набутих знань [24, с. 25].

На думку В. Докучаєвої, завдяки інтеграції утворюється цілісність знань на основі спільних для гуманітарних і фахових дисциплін понять,

використовуються спільні інтерактивні методи і форми, спрямовується навчальний процес на об'єднання знань та корекцію навчальних досягнень студентів [25, с. 304]. Утім, професійна комунікація студентів на заняттях фахових дисциплін характеризується ситуативністю і тематичною зумовленістю.

Відтак, під час вивчення дисциплін «Анатомія людини», «Екстрена медична допомога», «Внутрішня медицина: навідкладні стани у внутрішній медицині» переважає діалогічне, професійно зорієнтоване мовлення. Усна форма вербальної комунікації відбувається між викладачем – студентом, студентом – пацієнтом, студентом – лікуючим лікарем. Відповідно до цього студенти ініціюють комунікативний акт або реагують на нього. Використання наукового стилю мовлення у поясненні навчального матеріалу збагачує мовлення студента спеціальною медичною термінологією та сприяє реалізації комунікативних дій складнішого рівня. Водночас, умінням студентів використовувати певні мовленнєві форми (уточнення, перепитування, повтори) та мовні форми (лексико-граматичні, синтаксичні), вести дискусії на професійні теми використовувати іл-

локутивні акти (прохання, ствердження, запевнення, вибачення, аргументація) сприяє вивчення дисципліни «Українська мова за професійним спрямуванням».

Висновки і пропозиції. Міждисциплінарна інтеграція дозволяє здійснити комунікативну підготовку майбутніх лікарів на рівні «мова-професія-особистість». Її розвитку сприяє створення бази даних прикладів і моделей міждисциплінарної інтеграції; проведення регіональних практикумів і семінарів для вивчення питань, пов'язаних з міждисциплінарною інтеграцією.

Таким чином можна зробити висновок, що комунікація у професійній діяльності лікаря це і є той «інструмент», що використовується на всіх етапах процесу роботи за фахом, а міждисциплінарна інтеграція сприятиме мотивації студентів до навчання професійної комунікації, формуванню комунікативних умінь і навичок на основі єдності змістового та процесуального аспектів гуманітарних і медичних дисциплін. Впровадження інтеграції в навчальний процес дозволить студентам досягнути цілісності комунікативних знань та використати їх у процесі лікувальної практики.

Список літератури:

1. Дудиева З.К. Педагогические технологии повышения иноязычной интеграции учебных дисциплин. *Вектор науки*. 2011. Вип. 3(6). С. 117–120.
2. Великий тлумачний словник української мови.; за ред. В.Т. Бусел. Київ, 2005. 1728 с.
3. Еремкин А.И. Система межпредметных связей в высшей школе (аспект подготовки учителя). Изд-во ХГУ, 1984. 152 с.
4. Сергієнко В. Науково-практичне місце інтеграції та інтеграційні особливості навчального процесу в ліцее економічного профілю. *Завуч*. 2007. № 21(315). С. 6–7.
5. Стрижкова Г.М. Интегрированный подход при моделировании процесса личностно-ориентированного обучения в системе повышения квалификации. Всероссийский августовский педагогический совет. 2000. URL: <http://pedsovet.alledu.ru> (дата звернення: 28.10.2019).
6. Сура Н.А. Міждисциплінарність навчання: нові завдання в умовах модернізації вищої професійної іншомовної освіти. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2014. Вип. 3(62). С. 156–164.
7. Frost S., Jean P. Bridging the disciplines: interdisciplinary discourse and faculty scholarship. *Journal of Higher Education*. 2003. № 74(2). P. 119–149. doi: 00221546.2003.11777193
8. Музальов О.А. Міжпредметні зв'язки як засіб підвищення педагогічної майстерності. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2005. № 6. С. 7–16.
9. Колот А.М. Міждисциплінарний підхід як передумова розвитку економічної науки та освіти. *Вісник КНУ імені Т. Шевченка. Серія : «Економіка»*. 2014. № 158. С. 18–22.
10. Стещенко В.В. Теоретические основы реализации межпредметных связей в учебном процессе. Славянск : СГПИ, 1995. 119 с.
11. Тверезовська Н.Т. Сучасні підходи до визначення сутності поняття «міжпредметні зв'язки». *Педагогіка вищої та середньої школи* : зб. наук. праць. ДВНЗ «Криворізький національний університет», 2012. Вип. 34. С. 315–320.
12. Хуторской А.В. Современная дидактика : учебник для вузов. СПб. : Питер, 2001. 554 с.
13. Бессмельцева Е.С. Межпредметная интеграция в обучении студентов неязыковых факультетов иностранному языку. *Известия российского государственного педагогического ун-та им. А.И. Герцена*. 2007. № 8. С. 106–109.
14. Лисаченко О.Д. Роль міждисциплінарної інтеграції у формуванні клінічного мислення студента. *Вісник проблем біології і медицини*. 2012. Вип. 3, Т. 2(95). С. 133–135.
15. Князева Е.Н. Трансдисциплинарность синергетики: следствия для образования. *Синергетическая парадигма. Человек и общество в условиях нестабильности*. Москва, 2003. 232 с.
16. Бугеря Т.М. Подготовка педагога к реализации межпредметных связей в высших учебных заведениях (на примере обучения профессионально ориентированным дисциплинам будущих физических реабилитологов. *Педагогика, психология и медико-биологические проблемы физического воспитания и спорта*. 2008. № 7. С. 18–22.
17. Євтушенко Н.І. Інтеграція іноземних мов за професійним спрямуванням із дисциплінами гуманітарного циклу. *Педагогіка вищої та середньої школи*. 2013. Вип. 38. С. 205–208.
18. Проніна О.М. Професійна мовна підготовка студентів-медиків при вивченні оперативної хірургії та топографічної анатомії. Проблеми і завдання. *Вісник проблем біології і медицини*. 2015. Вип. 3. Том 1(12). С. 59–62.
19. Савенкова Л.О. Комунікативні процеси у навчанні. Елементи теорії і практики формування комунікативних умінь : навч. посіб. Київ : Вид-во КДЕУ, 1996. 120 с.
20. Терлецька І.М. Нові технології навчання : наук.-метод. збірник. Київ, 2008. Вип. 54. 105 с.
21. Програма з англійської мови для професійного спілкування. Київ : Ленвіт, 2005. 119 с.
22. Максимчук Л. Безпечення інтегративного підходу у гуманітарній підготовці майбутніх лікарів в умовах інтерактивного навчання. *Педагогічний дискурс*. 2014. Вип. 16. С. 107–112.
23. Навчальна програма з дисципліни «Основи психології. Основи педагогіки» / уклад: С. Шкробот, З. Салій та ін. Тернопіль : ТДМУ, 2014. 7 с.
24. Мисула І.Р. Лекція на теоретичній кафедрі. *Медична освіта*. 2001. № 3. С. 24–30.

25. Докучаєва В.В. Проектування інноваційних педагогічних систем у сучасному освітньому просторі : монографія. Луганськ : «Альма-матер», 2005. 304 с.

References:

- Dudieva, Z.K. (2011). Pedagogicheskie tehnologii povysheniya inoyazychnoy integratsii uchebnykh disciplin. [Pedagogical technologies of increase of foreign integration of educational disciplines]. *Science vector*, vol. 3(6), pp. 117–120.
- Velykyi tlumachnyi slovnyk ukrainskoi movy (2005). [Large explanatory dictionary of Ukrainian]. Kyiv. (in Ukrainian)
- Eremkin, A.I. (1984). Sistema mezhpredmetnykh svyazei v vysshej shkole (aspekt podgotovki uchitelya) [The system of intersubject connections is at higher school (aspect of preparation of teacher)]. HGU. (in Russian)
- Cerhienko, V. (2007). Naukovo-praktychne mistse intehratsii ta intehratsiini osoblyvosti navchalnoho protsesu v litsei ekonomichnoho profilu [A research and practice place of integration and integration features of educational process are in the lyceum of economic profile]. *Head of the teaching department*, no. 21(315), pp. 6–7.
- Ctrizhkova, G.M. (2000). Integrovannyj podhod pri modelirovanii processa lichnostno-orientirovannogo obucheniya v sisteme povysheniya kvalifikatsii [Integrated approach at the design of process of the personality-oriented educating in the system of in-plant training]. *Vserossijskij avgustovskij pedagogicheskij sovet* (electronic journal). Available at: <http://pedsovet.alledu.ru> (accessed 28.10.2019).
- Sura, N.A. (2014). Mizhdystsyplinarnist navchannia: novi zavdannia v umovakh modernizatsii vyshchoi profesiinoi inshomovnoi osvity [Studies: new tasks in the conditions of modernization of higher professional foreign education]. *Spirituality of personality: methodology, theory and practice*, vol. 3(62), pp. 156–164.
- Frost, S., & Jean, P. (2003). Bridging the disciplines: interdisciplinary discourse and faculty scholarship. *Journal of Higher Education*, no. 74(2), pp. 119–149. doi: 00221546.2003.11777193
- Muzalov, O.A. (2005). Mizhpredmetni zv'iazky yak zasib pidvyshchennia pedahohichnoi maisternosti [Intersubject copulas as means of increase of pedagogical mastery]. *Pedagogics and psychology of trade education*, no. 6, pp. 7–16.
- Kolot, A.M. (2014). Mizhdystsyplinarni pidkhid yak peredumova rozvytku ekonomichnoi nauky ta osvity [Interdisciplinary approach as pre-condition of development of economic science and education]. *Visnyk KNU imeni T. Shevchenka. Seriya : «Ekonomika»*, no. 158, pp. 18–22.
- Steshenko, V.V. (1995). Teoreticheskie osnovy realizatsii mezhpredmetnykh svyazei v uchebnom procese [Theoretical bases of realization of intersubject connections are in educational processes]. Sloviansk : SGPI. (in Russian)
- Tverezovska, N.T. (2012). Suchasni pidkhody do vyznachennia sutnosti poniattia «mizhpredmetni zv'iazky» [The modern going is near determination of essence of concept «intersubject copulas»]. *Pedagogics of higher and middle school*, vol. 34, pp. 315–320.
- Hutorskoj, A.V. (2001). Sovremennaya didaktika: uchebnik dlya vuzov [Modern didactics: textbook for institutions of higher learning]. Piter : SPb. (in Russian)
- Bessmelceva, E.S. (2007). Mezhpredmetnaya integratsiya v obuchenii studentov neyazykovykh fakultetov inostrannomu yazyku [Intersubject integration in educating of students of unlanguage faculties to the foreign language]. *News of the Russian state pedagogical university*, no. 8, pp. 106–109.
- Lysachenko, O.D. (2012). Rol mizhdystsyplinarnoi intehratsii u formuvanni klinichnoho myslennia studenta [A role of interdisciplinary integration is in forming of the clinical thinking of student]. *Announcer of problems of biology and medicine*, vol. 3, T. 2(95), pp. 133–135.
- Knyazeva, E.N. (2003). Transdisciplinarnost sinergetiki: sledstviya dlya obrazovaniya. Sinergeticheskaya paradigma [Transdisciplinary of synergetics: consequence for education. Synergetics paradigm]. *Man and society in the conditions of instability*. Moscow. (in Russian)
- Bugerya, T.M. (2008). Podgotovka pedagoga k realizatsii mezhpredmetnykh svyazei v vysshix uchebnykh zavedeniyah (na primere obucheniya professionalno orientirovannym disciplinam budushih fizicheskikh reabilitologov) [Preparation of teacher to realization of intersubject connections in higher educational establishments (on the example of educating to the professionally oriented disciplines future physical rehabilitologists)]. *Pedagogics, psychology and medical-biology problems of physical education and sport*, no. 7, pp. 18–22.
- Yevtushenko, N.I. (2013). Intehratsiia inozemnykh mov za profesiinym spriamuvanniam iz dystsyplinamy humanitarnoho tsyklu [Integration of foreign languages is after professional aspiration with disciplines of humanitarian cycle]. *Pedagogics of higher and middle school*, vol. 38, pp. 205–208.
- Pronina, O.M. (2015). Profesiina movna pidhotovka studentiv-medykiv pry vyvchenni operativnoi khirurgii ta topografichnoi anatomii [Professional language preparation of students-physicians at the study of operative surgery and topographical anatomy. Problems and tasks]. *Announcer of problems of biology and medicine*, vol. 3, pp. 59–62.
- Savenkova, L.O. (1996). Komunikativni protsesy u navchanni. Elementy teorii i praktyky formuvannia komunikativnykh umin [Communicative processes are in studies. Elements of theory and practice of forming of communicative abilities]. Kyiv : KDEU. (in Ukrainian)
- Terletska, I.M. (2008). Novi tekhnologii navchannia : nauk.-metod. zbirnyk [New technologies of studies]. Kyiv. (in Ukrainian)
- Prohrama z anhliiskoi movy dlia profesiinoho spilkuvannia (2005). [The program is from English for a professional communication]. Kyiv : Lenvit. (in Ukrainian)
- Maksymchuk, L. (2014). Zabezpechennia intehrativnoho pidkhodu u humanitarnii pidhotovtsi maibutnikh likariv v umovakh interaktyvnoho navchannia [Providing of interactive approach is in humanitarian preparation of future doctors in the conditions of interactive studies]. *Pedahohichniy dyskurs*, vol. 16, pp. 107–112.
- Navchalna prohrama z dystsypliny «Osnovy psykholohii. Osnovy pedahohiky» (2014). [An on-line tutorial is from discipline of «Basis of psychology. Bases of pedagogics»]. Ternopil : TDMU. (in Ukrainian)
- Mysula, I.R. (2001). Lektsiia na teoretychnii kafedri [A lecture is on a theoretical department]. *Medychna osvita*, no. 3, pp. 24–30.
- Dokuchaieva, V.V. (2005). Proektuvannia innovatsiinykh pedahohichnykh system u suchasnomu osvitnomu prostori : monohrafiia [Planning of the innovative pedagogical systems in modern educational space : monograph]. Luhansk : «Alma-mater». (in Ukrainian)